

Ali je res tako težko pripraviti individualizirani načrt vzgojno-izobraževalnega dela za nadarjenega učenca

Is It Really that Hard to Develop an IEP for a Gifted Pupil?

Eva Zaman

Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem

Dr. Mojca Kukanja Gabrijelčič

Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem

17

Izvleček

V prispevku predstavljamo področje nadarjenosti, pri katerem se osredotočamo na prikaz priprave ustreznega individualiziranega načrta vzgojno-izobraževalnega dela (INDEP). Nadarjeni učenci predstavljajo 5 do 8 odstotkov populacije učencev v osnovni šoli. Znaki nadarjenosti se običajno kažejo že v zgodnjem otroštvu, evidentiranje in identifikacija pa potekata od drugega do osmega razreda. Delo z nadarjenimi učenci zahteva pripravo osebnega individualiziranega programa, ki ga pripravi razrednik v sodelovanju z učencem, starši in svetovalno službo. Pri pripravi programa za nadarjene se nemalokrat pojavijo različna vprašanja in težave, ki jih obravnavamo v prispevku. Individualizirani program je izhodišče za optimalno delo z nadarjenimi učenci.

Ključne besede:

nadarjenost, INDEP, priprava INDEP, osnovna šola, delo z nadarjenimi.

Abstract

The article discusses the topic of giftedness, focusing on a demonstration of how to develop an appropriate Individualized Education Programme (hereinafter "IEP"). Gifted pupils make up 5–8 % of the primary school student population. Signs of giftedness usually emerge in early childhood; giftedness is usually recorded and identified between grades 2 and 8. Gifted education requires the development of an individualized programme, which is developed by a class teacher in cooperation with the pupil, the parents and the counselling service. When developing a gifted programme, various questions and problems often arise, which are addressed in the article. An individualized programme is a starting point for optimal gifted education.

Keywords:

giftedness, IEP, IEP development, primary school, gifted education.

Uvod

Nadarjeni učenci so po Zakonu o osnovni šoli (1996) učenci, ki izkazujejo visoko nadpovprečne sposobnosti mišljenja ali izjemne dosežke na posameznih učnih področjih, v umetnosti ali športu. Gross (2020, v Kukanja Gabrijelčič 2015) opredeljuje nadarjenost kot sposobnosti, kompetence, potencialne, na katerih učenec dosega nadpovprečne rezultate na enem ali več področjih dejavnosti v primerjavi s sovrstniki. Marlandova definicija (1972, v Kukanja Gabrijelčič 2015) pa opisuje nadarjene učence kot tiste učence, ki dosegajo nadpovprečne dosežke na enem ali več področjih. Renzulli (1978, v Kukanja Gabrijelčič 2017) trdi, da sta poleg nadpovprečnih dosežkov pomembna tudi prisotnost notranje motivacije in zavzetost. Z nadarjenostjo se posameznik rodi, od njega in stimulativnega okolja pa je odvisno, ali bo realiziral svoje potencialne (Kukanja Gabrijelčič 2017).

Po Konceptu odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli (v nadaljevanju Koncept 1999) so nadarjeni tisti otroci in mladostniki, ki so pokazali visoke dosežke na intelektualnem, ustvarjalnem, specifično akademskem, vodstvenem ali umetniškem področju, pri čemer so lahko učenci nadarjeni na miselnospoznavnem, učnostorilnostnem, motivacijskem in socialnočustvenem področju. Nadarjeni učenci potrebujejo posebej prilagojene programe in dejavnosti. »Skrb za nadarjene učence je del programa dela šole, pomemben del njenega načrta in vizije ter tako tudi pomembna naloga vodstva šole.« (Koncept 1999, str. 4).

V šolskem letu 2009/10 je bila opravljena raziskava (Analiza uresničevanja koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi v OŠ – identificirani nadarjeni v devetem razredu osnovne šole) s področja stanja in oskrbe nadarjenih osnovnošolcev, v kateri je bilo ugotovljeno, da ima INDEP zgolj 63 do 74 odstotkov nadarjenih učen-

cev (Bezić idr. 2008). Tudi Juriševič (2012) ugotavlja, da kar tretjina nadarjenih učencev v osnovni šoli navede pomanjkanje načrtovanja individualiziranih programov za nadarjene učence (v nadaljevanju INDEP). V slovenskem šolskem sistemu so ti učenci pogosto prezrti (Kukanja Gabrijelčič 2015). To lahko spremenimo z ustreznim načinom evidentiranja in identifikacije ter upoštevanjem učenčevih želja, potreb in interesov pri apliciranju taksonomsko višjih ravni nalog in dejavnosti v šolski vsakdan. Predpogoj za uspešno delo z nadarjenim učencem pa je strokovno in dovršeno izdelan INDEP.

Identifikacija nadarjenih učencev praviloma poteka v prvi in drugi triadi osnovne šole. Pred tem opravimo postopek evidentiranja (Kukanja Gabrijelčič 2017). V Konceptu (1999) je opredeljeno, da pri evidentiranju iščemo

potencialno nadarjene učence na podlagi učnega uspeha, dosežkov pri predmetih in drugih dejavnostih, hobijev, tekmovanj, učiteljevega mnenja in mnenja šolske svetovalne službe. Nadarjeni učenci niso nujno tudi učno uspešni (Heacox 2009, v Kukanja Gabrijelčič 2017), prav tako ne pomeni, da so učno uspešni učenci nadarjeni učenci. Učno uspešni učenci imajo lahko dobro razvite učne strategije in navade ter dobro učno notranjo motivacijo in zaradi teh strategij dosegajo visoke učne uspehe, kar pa ne pomeni, da imajo nadpovprečne sposobnosti, zato se pri evidentiranju ne smemo osredotočati zgolj na učni uspeh (Kukanja Gabrijelčič in Čotar Konrad 2013). Kriteriji evidentiranja so: učni uspeh, dosežki (izjemni dosežki pri likovni, tehnični, športni in glasbeni ali drugi dejavnosti), učiteljevo mnenje, tekmovanja, hobiji in mnenje šolske svetovalne službe. Učenci, ki izpolnjujejo vsaj enega od zgoraj navedenih kriterijev, so potencialno nadarjeni (Koncept 1999). Druga stopnja odkrivanja nadarjenih učencev je identifikacija nadarjenih učencev. Gre za bolj poglobljeno in detajlno obravnavo iz širše izbrane skupine na prvi stopnji. Identifikacija

Poleg nadpovprečnih dosežkov sta pomembna tudi prisotnost notranje motivacije in zavzetost. Z nadarjenostjo se posameznik rodi, od njega in stimulativnega okolja pa je odvisno, ali bo realiziral svoje potencialne.

poteka po teh kriterijih: ocena učiteljev, test sposobnosti – individualni ali skupinski test, ki ga ovrednoti psiholog (Ravenove progresivne matrice, WISC ipd.) in test ustvarjalnosti (Jellen-Urbanov TCT-DP, Torrancovi testi ustvarjalnega mišljenja). Učenci, ki dosegajo nadpovprečne rezultate (op. test inteligentnosti – IQ enak ali večji od 120, test ustvarjalnosti – rezultat sodi med 10 % najboljših, ocenjevalna lestvica za učitelje – nadpovprečna ocena na določenem področju nadarjenosti) na vsaj enem od zgoraj navedenih kriterijev, so identificirani kot nadarjeni (Koncept 1999). V Strokovnih izhodiščih posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalno delo z njimi (2019), navajajo novosti in posodobitve postopka prepoznavanja nadarjenih, ki bi pripeljala do ustrezne identifikacije in dela z nadarjenimi. Strokovna izhodišča (2019) uvajajo multiplo identifikacijo, kar pomeni, da mora biti izpolnjenih več meril za identifikacijo, in ne zgolj eno. Na intelektualnem (splošnem ali specifičnem) področju: Ravenove progresivne matrice, WISC-III, ki se uporablja v primerih iskanja poglobljene informacije o sposobnostih učenca ali v mejnih primerih, ko je odločitev o identifikaciji negotova, in multifaktorska baterija testov; v ustvarjalnosti na različnih področjih: Torrancova testa ustvarjalnega mišljenja, ki sta namenjena ugotavljanju besedne ustvarjalnosti in slikovne ustvarjalnosti otrok, in EPoC Battery (evolution of potential creativity), ki meri ustvarjalnost na besednem in slikovnem področju; ocenjevalne lestvice nadarjenosti s strani usposobljenih učiteljev za ocenjevanje na področjih intelektualnih sposobnosti, učne (akademske) učinkovitosti, ustvarjalnosti, umetniških talentov, vodstvenih sposobnosti in motivacije. Pri pregledu izjemnih dosež-

Nadarjeni učenci niso nujno tudi učno uspešni, prav tako ne pomeni, da so učno uspešni učenci nadarjeni učenci.

Ko imamo v razredu nadarjenega učenca, moramo učne ure ustrezno učno diferencirati in individualizirati. V ta namen pripravimo učni individualizirani program.

kov na učnem področju, na katerem od umetniških področij ali akademskih/znanstvenih področjih, na psihomotoričnem in senzomotoričnem področju itd. med dokazila za izjemne dosežke štejemo tekmovanja iz posameznih predmetov ali predmetnih področij (prvo, drugo in tretje mesto na državni ravni, zlato ali srebrno priznanje, 100 odstotkov točk

na nacionalnem preverjanju znanja (NPZ), zlati maturant itd.) (Strokovna izhodišča 2019).

Ko imamo v razredu nadarjenega učenca, moramo učne ure ustrezno učno diferencirati in individualizirati. V ta namen pripravimo učni individualizirani program (INDEP oz. IP, v literaturi zasledimo tudi pojem OIN) za nadarjenega učenca, v katerem v osnovi ugotavljamo potrebe, želje in interese učenca (Kukanja Gabrijelčič 2017). Te informacije pridobi učitelj z globinskim intervjujem, ki ga opravi z učencem. Seveda je pomembno tudi mnenje staršev.

Na podlagi splošne ocene značilnosti učenca postavimo cilje, izdelamo in oblikujemo didaktične pripomočke in didaktične strategije ter načrtujemo druge dejavnosti, ki jih izvajamo v času pouka, ter obšolske in izvenšolske dejavnosti (Kukanja Gabrijelčič 2017). INDEP pripravi učitelj v sodelovanju s šolsko svetovalno službo. Pred pripravo INDEP moramo prepoznati otrokova močna področja, predvsem prevladujočo vrsto inteligentnosti, želje, potrebe in interese. Poleg močnih področij ne smemo prezreti šibkih področij, ki jih lahko

znotraj izvedbe programa sočasno krepimo (op. to je še posebno pomembno pri dvojno izjemnih učencih, za katere so značilni nadarjenost na enem področju razvoja in sočasni primanjkljaji na drugem področju). Kukanja Gabrijelčič (2017) poudarja, da mora biti učno okolje polno intelektualnih izzivov, z

upoštevanjem izraženih potreb po poglobljanju oz. dvigu učne snovi na višje ravni mišljenja pri temeljnih vsebinah (Heacox 2009, v Kukanja Gabrijelčič 2017). Diferenciacijo učnih vsebin in ciljev dosežemo z uporabo višjih taksonomskih ravni po Bloomu (analiza, sinteza, vrednotenje) ter apliciranjem Gardnerjeve teorije mnogoterih vrst inteligentnosti v prakso (Kukanja Gabrijelčič 2017). Pri Bloomovi taksonomiji učenja so ključni glagoli oz. dejavnosti, ki spodbujajo višje miselne procese. Nadarjeni učenci potrebujejo več nalog, dejavnosti, ki se nanašajo na analizo, sintezo in vrednotenje (uporabimo lahko glagole, kot npr. primerjaj, poišči podobnosti in razlike, kategoriziraj, razvij hipotezo, utemelji, izmisli si, spremeni, presodi, predvidevaj, oceni, potrdi z dokazi, izrazi mnenje ipd.) (Bloom 1970, v Kukanja Gabrijelčič 2017). Na ta način pri načrtovanju INDEP postavljamo učne in vzgojne cilje in načrtujemo oblike ter vrste dejavnosti za nadarjene, upoštevajoč posebnosti učenca.

Pri načrtovanju INDEP sodelujejo vsi učitelji oddelčnega učiteljskega zbora; načrtovanje INDEP vodi razrednik. INDEP sooblikujemo s ciljem, da definiramo učne cilje, učne oblike in učne metode pri delu s posameznim učencem za tekoče šolsko leto. Paziti moramo, da spodbujamo individualne potrebe na kognitivnem, motivacijskem, emocionalnem, socialnem, estetskem, ustvarjalnem in celostnem osebnostnem razvoju. Cilji in predlagane vsebine (so)oblikujemo v dogovoru z učencem in starši, saj je INDEP živ dokument. To pomeni, da izhaja iz učenčevih potreb, želja in interesov, mnenja staršev in učiteljev ter se nenehno prilagaja okoliščinam, v katerih učenec razvija svoje potenciale.

Individualizirani program je kot komunikacijsko orodje namenjen povezovanju učenca, učiteljev, šole in staršev z namenom sodelovanja pri učinkovitem identificiranju in postavljanju potreb, interesov in ci-

Individualizirani program je kot komunikacijsko orodje namenjen povezovanju učenca, učiteljev, šole in staršev z namenom sodelovanja pri učinkovitem identificiranju in postavljanju potreb, interesov in ciljev nadarjenega učenca.

ljev nadarjenega učenca. Planiranje individualiziranih programov za nadarjene učence je diagnostični, delovni, informacijski in komunikacijski proces, ki vključuje pridobivanje in izmenjavo osnovnih informacij o učencu za njegov optimalni razvoj.

Individualizirani programi za nadarjene učence izhajajo iz različnih konceptov nadarjenosti in kurikularnih modelov. Izbira kurikularnega modela mora biti usklajena s šolsko zakonodajo in kapacitetami šolskega sistema za izvajanje individualiziranih programov za nadarjene učence. Tako pla-

nirani individualizirani programi za nadarjene učence so eden izmed načinov personaliziranega učenja.

V nadaljevanju predstavljamo primer celotnega postopka priprave INDEP.

Izhodišča za načrtovanje individualiziranega programa¹

za učenca/-ko _____

A) Splošna ocena značilnosti in potreb učenca/-ke

Ugotovljena področja nadarjenosti (npr. splošnointelektualno, učno področje, ustvarjalnost, voditeljsko področje, umetniško, psihomotorično)

Na tem mestu moramo zelo jasno in enoznačno zapisati, katere merske instrumente smo uporabili pri identifikaciji nadarjenosti z navedbo števila točk, ki jih je učenec dosegel pri posameznem testu. Še posebno pazljivi moramo biti v primeru dvojno izjemnih otrok, pri čemer uporabljamo drugačne pripomočke (npr. teste inteligentnosti). Lastnih opažanj v tem delu ne pišemo. Splošna ocena naj bo kratka, jedrnata, objektivna

1 Ta del dokumenta pripravi in hrani samo svetovalna služba šole v osebni mapi učenca/-ke. Ob koncu šolskega leta svetovalna služba arhivira celotni program.

Šola _____

INDIVIDUALIZIRANI PROGRAM – NAD

za učenca/učenko: _____

Rojstni datum: _____ Razred: _____ Šol. leto: _____

Identifikacija nadarjenosti je potekala od _____ do _____ in je bila potrjena na seji oddelčnega učiteljskega zbora dne _____.

Pri pripravi programa so sodelovali (ime in priimek, del. mesto in/ali status v odnosu do otroka):

Ime in priimek	Delovno mesto	Status
		učenec/-ka
		starši
	šolska svetovalna služba	inkluzivna pedagoginja
	razredničarka __. razreda	razredničarka
	učitelj matematike	učiteljica
	učiteljica športne vzgoje	učiteljica

Podpis staršev:

Podpis učenca/-ke:

Podpisi odgovornih nosilcev:

Razrednik:

Koordinator – NAD:

Svetovalna služba:

_____ (kraj), dne: _____

Ravnatelj:

in naj zajema le podatke, pridobljene s kvalificiranimi testi.

Primer:

Nadarjenost smo ugotavljali s testom inteligentnosti, na katerem je učenka dosegla 107 točk, kar kaže na povprečne intelektualne zmožnosti. Poleg testa inteligentnosti smo uporabili tudi vprašalnik sedmerih vrst

inteligentnosti (ocenjevalna lestvica nadarjenosti), na katerem je učenka dosegla največ točk na medosebnem področju (4 točke) ter s pomočjo testov OLNAD, pri katerih po končnih rezultatih vidno izstopa telesno-gibalno področje. Skupno število točk znaša 54 od 56.

*Pri učenki je bila ugotovljena nadarjenost na **medosebnem in telesno-gibalnem področju**.*

B) Potrebe, želje in interesi učenca glede na značilnosti njene nadarjenosti

Podatke za izpolnjevanje posameznih področij pridobimo z globinskim polstrukturiranim intervjujem učenca in njegovih staršev. Vprašanja si pripravimo vnaprej za posamezno področje in jih sproti prilagajamo. Posamezno področje ima določene značilnosti. Večja kot je izraženost teh lastnosti, večja je verjetnost nadarjenosti učenca (Koncept 1999).

Primeri vprašanj po sklopih:

1. Šola in šolski predmeti

Ali si želiš obravnavati zahtevnejše vsebine znanja zunaj razreda, npr. v višjem razredu? Če imaš možnost izbire samostojnega ali skupinskega dela, kaj bi raje izbral? Pri katerem predmetu bi si želel poglobljati svoje znanje? Ali si zadovoljen s svojimi šolskimi ocenami? Ali bi si želel imeti dodatni pouk? Kateri šolski predmet te ne zanima?

2. Interesne dejavnosti

Ali se rad udeležuješ tekmovanj? S čim se najraje ukvarjaš? Kaj si želiš početi v življenju? Katere interesne dejavnosti bi se želel udeležiti na šoli? Katere interesne dejavnosti obiskuješ izven šole? Katerega učitelja bi imel za mentorja?

3. Razredna skupnost in prijatelji

Kdo je tvoj vzornik in zakaj? Koliko pravih prijateljev imaš? Ali v skupini pogosto prevzameš vlogo voditelja? Kako se počutiš v razredu? Kako se razumeš s sošolci? Kako tvojo nadarjenost sprejemajo drugi?

4. Domače okolje

Kako se razumeš s sorojenci? Kako se razumeš s starši? S kom se najraje družiš v družini? Ali te starši podpirajo na učnem področju? Ali te starši podpirajo pri realizaciji ciljev, želja? Ali imajo starši visoka pričakovanja?

5. Drugo

Ali imaš kakšne zdravstvene ali druge težave? Nam želiš sporočiti še kaj?

Potrebe, želje in interesi učenca glede na značilnosti njegove nadarjenosti (ugotovitve pedagoških idr. delavcev ter intervjuja, ki smo ga opravili z otrokom)

a) Na področju spoznavnega razvoja:

Na tem področju opisujemo npr. učenčev spomin, domišljijo, sposobnost natančnega opazovanja, smisel za humor. Področje zajema tudi razvoj mišljenja – divergentnega in logičnega. Pri razvoju divergentnega mišljenja se opis nanaša na štiri področja ustvarjalnosti (fluentnost, fleksibilnost, originalnost, elaboracija), medtem ko logično mišljenje zajema sposobnosti sklepanja, posploševanja, analize in abstrahiranja. Omenjeno področje se nanaša tudi na učenčevo storilnost in učni uspeh (široka razgledanost, visoka učna uspešnost, bogato besedišče, sposobnosti hitrega branja ipd.).

Primer:

Učenka je visoko splošno razgledana. Je zelo pozorna, hitro opazi stvari, ki jih sošolci ne (visoko izražena vidno-prostorska inteligentnost). Viden je razkorak med sposobnostmi sklepanja v primerjavi s sovrstniki. Njeno mišljenje je divergentno in usmerjeno na logiko. Razvit ima dober spomin, predvsem fotografski, zato si lahko snov hitro zapomni. Prednost ji predstavljajo tudi pregledno urejeni zapiski (uporaba barv, asociacij, miselnih vzorcev, kartic za učenje).

b) Na področju telesnega razvoja:

Področje telesnega razvoja zajema gibalne sposobnosti učenca, njegove želje, interese.

Primer:

Učenka pravi, da je šport najpomembnejši del njene življenja. Trenira judo, v katerem že dosega visoke rezultate na državni ravni. V prihodnje si želi doseči še boljše rezultate, zato treniranju posveča veliko svojega prostega časa, kar ji predstavlja sprostitev. Uspešna je na več športnih področjih. Poleg juda enkrat tedensko obiskuje tudi planinski in gasilski krožek s poudarkom na gibalnem izražanju. Ima dobro razvite motorične spretnosti, kar se v šoli kaže predvsem pri predmetu športna vzgoja, pri katerem izstopa v primerjavi s svojimi vrstniki.

c) Na motivacijsko-interesnem področju:

Pri opisovanju učenčeve motivacije smo pozorni na njegove (visoke) aspiracije in potrebo po odličnosti. Učenca vprašamo, kateri so njegovi interesi, pri čemer je potrebna prepoznava močno izraženih interesov. Motivacijsko področje zajema tudi radovednost, vztrajnost. Smotrna je navedba področij, dejavnosti, nalog, pri katerih je učenec vztrajen, na katerih področjih se pojavlja visoka storilnostna motivacija, uživanje v dosežkih ter način spoprijemanja z neuspehom.

Primer:

Učenka je visoko notranje motivirana, kar se kaže v njeni vedoželjnosti, trudu in vztrajnosti. Visoko notranjo motivacijo kaže na področju branja. Zastavljene ima jasne cilje za prihodnost, v katerih je prepoznati željo po doseganju splošnih visokih rezultatov, še posebno na športnem področju. Ima visoko zastavljena pričakovanja do sebe, zato je pogosto zelo stroga in kritična. Ob dobrem dosežku je vesela in ponosna nase, a si hkrati želi biti vedno boljša. Zanima jo veliko stvari, zato se težko odloči, katere interesne dejavnosti bi obiskovala.

č) Na področju socialno-čustvenega razvoja:

Nadarjeni učenci imajo močno razvit občutek za pravičnost. Pri opisu sposobnosti socialno-čustvenega razvoja zajamemo področje empatije, nekonformizma. Čim bolj natančno opredelimo sposobnosti organizacije (pri čem se to opazi, kako učenec organizira npr. svoje učenje), v kolikšni meri ima razvit občutek za pravičnost. Vprašamo se tudi, kje opazimo učenčevo neodvisnost in samostojnost ter kakšna je njegova sposobnost vodenja in vplivanja na druge. Opise je smiselno podpreti z učenčevimi izjavami.

Primer:

Učenka ima največ prijateljev pri judu. Tam se počuti sprejeto, prijatelji jo podpirajo in ji ob zmagi čestitajo. Največ časa preživi z najboljšo prijateljico, ki je dve leti starejša od nje. Na prvi pogled je videti, da je učenka tudi v šoli med sošolci dobro sprejeta, a v resnici ni tako. Učenka je zaradi do-

seganja visokih rezultatov velikokrat pohvaljena in s tem izpostavljena, kar je zanje frustracija. Nekateri učenci so nanjo ljubosumni, ne privoščijo ji uspehov, posmehujejo se ji, namerno ji nagajajo, da bi se osramotila. Učenka se zaveda, da nekateri učenci niso iskreni, zato se v razredu ne počuti dobro. Trudi se, da bi se to spremenilo, zato je do njih zelo prijazna, jim pomaga itd. Izstopa v svoji samostojnosti in organizaciji, a svoje sposobnosti včasih zadrži z namenom, da bi v ospredje prišli tudi ostali. Je izrazito empatična oseba, pomaga vsem, ki jo prosijo za pomoč (ne zna reči ne).

d) Na področju umetniškega razvoja:

Splošna ocena opisa področja umetnosti zajema likovne, glasbene, dramske, filmske in voditeljske sposobnosti, interese, želje.

Primer:

Na področju umetniškega razvoja je učenka močna predvsem na glasbenem in likovnem področju. Obiskuje pevski zbor, s katerim dosega dobre rezultate. Že več let sodeluje tudi pri pripravi predstav oziroma prireditve, pri čemer poskrbi za umetniški del. Izdeluje zelo pregledne in organizirane zapiske, pri katerem uporablja barve, dela miselne vzorce, zraven riše (asociacije) ipd. Za predstavitev v šoli izdeluje lepe plakate kot predstavitev v powerpointu, s katerimi v primerjavi s svojimi sošolci izstopa in je dober zgled drugim.

e) Druge posebne potrebe (npr. zdravstvene, specifične učne težave, socialno-ekonomske):

Opis področja posebnih potreb se nanaša na posebnosti otroka (npr. zdravstvene, specifične učne težave), njegove družine (socialno-ekonomski status družine, smrt v družini, ločitev), okolja (prisotnost nasilja ipd.). Zajema torej dejavnike, ki vplivajo na otrokovo delovanje.

Primer:

Starši ji lahko omogočajo financiranje drugih dejavnosti izven šole. Učenka nima posebnih potreb na različnih področjih oziroma teh nismo zaznali.

I. NAČRT INDIVIDUALIZACIJE VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA DELA

Cilji so diferencirani glede na stopnjo šolanja. Na ravni osnovnega izobraževanja sta pomembna dva cilja: cilj na področju učnega dosežka, ki podpira močna področja, in cilj na področju afektivnega razvoja. Cilji dosežkov in afektivnega razvoja morajo biti pripravljeni po metodi SMART.

S	• Specifični glede na učenčeva močna področja • Osnovani na standardih ter osredotočeni na stopnjo šolanja ter razširjeni na nadstandardne ravni
M	• Merljivi z uporabo specifičnih orodij merjenja • Smiselni, določeni s sodelovanjem med učiteljem, učencem in starši
A	• Dosegljivi in osnovani na podatkih o učencu, času, kapacitetah, omejitvah, pogojih • Dosegljivi in osnovani na podatkih o učencu, trenutnih dosežkih in ravni poučevanja
R	• Relevantni do standardov in učenčevih močnih področij, interesov in potreb • Realistični glede na podatke o učencu, kapacitetah, omejitvah, pogojih in kontekstu
T	• Ciljno naravnani na napredek, dosežek, vedenje (afektivni cilji) • Časovno dosegljivi glede na določeni čas • Oprijemljivi in jasni

1. Cilji individualiziranega programa glede na področje nadarjenosti in potrebe učenca

Cilji v formalnem obrazcu so označeni z zaporednimi oznakami (a, b, c ...). To pomeni, da se cilj pod zaporedno oznako »a« nanaša na prvo področje, ki smo ga opisovali pri razdelku 1B (Potrebe, želje in interesi učenke glede na značilnosti njene nadarjenosti – »a« na področju spoznavnega razvoja). Cilji si sledijo po področjih. Za vsako področje zapišemo vsaj en cilj. Pri postavljanju ciljev nam je v pomoč splošna ocena učenca po posameznih področjih (razdelek 1B). Bistvo postavljanja ciljev je uporaba glagolov, pri čemer stremimo k uporabi glagolov, ki so značilni za višje ravni

po Bloomovi taksonomiji. Odločitev za izbor posameznega cilja je zato smiselno tudi argumentirati, saj individualiziranega programa ne uporablja oziroma ne uresničuje le razrednik, temveč tudi svetovalni delavec in vsi učitelji, ki delajo z učencem.

Ko imamo postavljen cilj, načrtujemo učne oblike in dejavnosti. Ob uporabi tradicionalnih oblik dejavnosti (učna individualizacija, učna diferenciacija, dodatni pouk, interesne dejavnosti, tekmovanja, sodelovanja na natečajih, dodatne naloge, krožki) je priporočljiva uporaba t. i. alternativnih pristopov (npr. avtentični pouk, raziskovalne naloge, problemski pouk, raziskovalni tabori, socialne igre, izkustveno učenje, obogatitveni programi, sodelovalno učenje, ustvarjalne naloge, višje taksonomsko naravnana vprašanja, diskusija). Delo z nadarjenimi v prvi triadi poteka v razredu. Le v manjši meri je priporočljivo občasno ločevanje učencev iz razreda. V drugi in tretji triadi delo z nadarjenimi razširimo izven razreda (npr. sodelovanje z zunanjimi institucijami). V Preglednici 1 so prikazani primeri ciljev, oblik in dejavnosti za posamezna področja.

2. Posebnosti vzgojno-izobraževalnega dela pri pouku

S pomočjo merskih pripomočkov smo identificirali učenca kot nadarjenega za določeno področje (v našem primeru učenke sta to matematika in športna vzgoja). S pridobitvijo splošne ocene potreb, želja in interesov učenca smo dobili celostni vpogled v njegovo delovanje, ki nam omogoča načrtovanje dela z njim. V tem razdelku se posebnosti vzgojno-izobraževalnega dela pri pouku nanašajo na področje nadarjenosti. Pri vsakem področju nadarjenosti zapišemo vsebinske prilagoditve, prilagoditve dejavnosti, oblik in metod učenja ter prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja. Prilagoditve načrtujemo v skladu s predhodno zastavljenimi cilji. Vsebinske prilagoditve pomenijo, da obravnavano tematiko prilagodimo oz. nadgradimo (zvišamo težavnost). To lahko storimo z vpeljevanjem višjih taksonomskih ravni po Bloomu in z uporabo Gardnerjeve teorije mnogoterih vrst inteligentnosti. Prilagoditve morajo biti jasne, čim bolj specifične in usmerjene v optimalni razvoj učenca.

Preglednica 1: Cilji, oblike in dejavnosti za posamezna področja nadarjenosti

Zap.	Cilji	Oblike in dejavnosti
»a«	Spodbujanje ustvarjalnega in kritičnega mišljenja ter funkcionalnega znanja, tudi s pomočjo medpredmetnega povezovanja ZAKAJ? Spodbujanje učenkega močnega področja, zadovoljevanje potrebe po poglobljanju znanja, spodbujanje nenavadne domišljije, kritičnega mišljenja in iskanja netipičnih rešitev.	Učna diferenciacija in individualizacija, udeležba na tekmovanjih (predvsem matematičnih, logičnih in drugih – po želji učenke), morebitna predmetna akceleracija pri matematiki po dogovoru z učenko, dodatni pouk. Spodbujanje medpredmetnega povezovanja, zastavljanje nalog in dejavnosti na višjih taksonomskih ravneh (analiza, sinteza, vrednotenje) na splošnem učnem, še posebno pa na logično-matematičnem področju.
»b«	Spodbujanje telesno-gibalnega področja ZAKAJ? Spodbujanje učenkega močnega področja (športa) in zadovoljevanje potrebe po gibanju je zelo pomembno. Učenka si želi v prihodnje v judu doseči visoke rezultate (njen cilj so olimpijske igre), zato iščemo rešitve, kako bi to področje smiselno organizirali in s tem preprečili morebitno izgorelost.	Diferenciacija pri športu, izdelava učenkega urnika z njeno udeležbo in pomočjo, udeležba na športnih tekmovanjih na državni ravni, spremljanje učenkega napredka in uresničevanja zastavljenih ciljev. Učiteljica športne vzgoje sodeluje z učenkinim trenerjem juda.
»c«	Spoznavanje same sebe in postavitev uresničljivih ciljev ZAKAJ? Učenka ima veliko interesov in ciljev, je zelo vedoželjna in ima visoka pričakovanja do sebe. Iščemo prioritete cilje, ki jih postopoma načrtno uresničujemo. S tem učenki omogočimo preglednejše zadovoljevanje njenih potreb in se izognemo prenatrpanemu urniku.	Izdelava učenkega urnika z njeno pomočjo, osebni dnevnik s postavljenimi cilji, občutki in samopresojo, individualna tedenska srečanja ob sredah z inkluzivno pedagoginjo, pogovor o zastavljenih in uresničenih ciljih. Predstavimo načine postavljanja ciljev (metoda SMART), vodimo vaje samovrednotenja in samopreseje v okviru individualnih srečanj.
»č«	Razvijanje sodelovalnih veščin pri pouku, spodbujanje čuječnosti, krepitev socialne vključenosti znotraj razreda ZAKAJ? Učenčina socialna vključenost pomembno vpliva na njeno samopodobo, ta pa na njeno splošno uspešnost v življenju. Učenka se v razredu ne počuti dobro, zato na tem področju iščemo rešitve.	Razvoj socialnih veščin s pomočjo socialnih iger pri razrednih urah, učna pomoč sošolcem pri dopolnilnem pouku, sodelovalno učenje in skupinsko delo, tedenska individualna srečanja ob sredah z inkluzivno pedagoginjo – spremljanje socialne vključenosti. Uporabljamo semafor počutja.
»d«	Izboljšanje javnega nastopanja ZAKAJ? Učenčina slabša socialna vključenost in samopodoba pomembno vplivata na javno nastopanje. Ima veliko tremo in kljub bogatemu besednem zakladu pred razredom ne nastopa rada.	Možnost obiskovanja retoričnega krožka, vaje čuječnosti, učenje dihalnih vaj za sproščanje, individualna srečanja ob sredah z inkluzivno pedagoginjo – učenje strategij nastopanja, spremljanje govornih predstavitev in pogovor o občutkih. Po dogovoru uredimo pred začetkom ure, ko bomo ocenjevali njen nastop (npr. govorni nastop), možnost, da se ločeno od razreda sprosti, s čimer zmanjšamo frustracije.
»e«	/	/

Prilagoditve dejavnosti, učnih oblik in učnih metod naj bodo načrtovane od tradicionalnih do alternativnih oblik, pri čemer ne smemo pozabiti, da načrtujemo prilagoditve za določeno kurikularno področje in ne na splošno.

Preverjanje in ocenjevanje znanja nadarjenih poteka na enak način kot ocenjevanje vseh ostalih učencev. To pomeni, da jim ne postavljamo zahtevnejših nalog glede na njihove nadpovprečne sposobnosti, temveč upoštevamo standarde znanja za razred, ki ga obiskuje nadarjeni učenec.

PREDMET: matematika**UČITELJ:** _____**Vsebinske prilagoditve:**

Nabor zahtevnejših nalog, predvsem po Bloomovi taksonomiji višjih ravni (analiza, sinteza, vrednotenje), personalizirani pouk, učna individualizacija in diferenciacija, predmetna akceleracija v dogovoru z učenko, poglobljanje znanja predvsem s področja logike.

Prilagojene dejavnosti, oblike in metode učenja:

Priprava učenke na tekmovanje iz matematike, pomoč sošolcem pri učenju v času dodatnega pouka. Po dogovoru z učenko ji omogočimo predmetno akceleracijo. Učenka ima možnost izbire zahtevnejših nalog z različnih matematičnih področij.

Prilagoditve na področju preverjanja in ocenjevanja znanja:

Visok dosežek na tekmovanju iz matematike vpišemo v redovalnico. Učenka samovrednoti svoje znanje in je v pomoč učiteljici pri sestavljanju preverjanja znanja, med poukom občasno sodeluje pri razlagi snovi sošolcem (občasno tutorstvo med uro ponavljanja znanja).

3. Druge dejavnosti v šoli in izvajalci (interesne dejavnosti, dodatni pouk, raziskovalno delo, priprava na tekmovanja itd.)

Pri poglavju druge dejavnosti v šoli in izvajalci zapišemo, katere so dejavnosti, ki jih obiskuje učenec, kdo jih izvaja in kako pogosto se izvajajo. Pomembno je, da teh dejavnosti ni preveč zaradi preobremenjenosti učenca. Tedensko naj ima učenec do dve uri interesnih dejavnosti.

Dejavnost	Izvajalec	Morebitne posebnosti izvedbe
Dodatni pouk matematike (priprava na tekmovanje iz matematike)	Učiteljica A	Enkrat tedensko do marca. Srečanja z učenko po potrebi, pred poukom ali po pouku; sprotno dogovarjanje glede tekoče snovi in ostalih posebnosti (npr. tekmovanja ipd.).
Delavnice za osebni razvoj	Inkluzivna pedagoginja	Enkrat tedensko skozi vse šolsko leto – ob sredah po pouku. Učenko vključujemo pri prepoznavanju lastnih močnih področij, zastavljanju ciljev, načrtovanju urnika, razvijanju socialnih veščin in veščin javnega nastopanja.
Izvajanje učne pomoči za sošolce	Razredničarka	Po potrebi, ne več kot enkrat mesečno po pouku.
Male sive celice	Učiteljica A	Enkrat tedensko od marca do junija, v primeru preobremenjenosti se tekmovanja ne udeleži.
Vegov krožek	Učiteljica A	Dvakrat mesečno, v primeru preobremenjenosti se tekmovanja ne udeleži.

4. Dejavnosti učenca zunaj šole (naštej) in morebitne posebnosti izvedbe

Dejavnosti zunaj šole opišemo na isti način kot razdelek Druge dejavnosti v šoli in izvajalci.

Dejavnost	Posebnosti izvedbe (izvajalec, kraj, organizacija itd.)
Trening juda	Zunanji izvajalec, dvakrat tedensko po 90 min v Judo klubu
Taborniki	Zunanji izvajalec, enkrat mesečno ob sobotah zvečer (vsako prvo soboto v mesecu)

II. SPROTNO IN KONČNO VREDNOTENJE USPEŠNOSTI PROGRAMA

Načrt

Individualizirani program evalviramo sproti in najmanj enkrat v vsakem ocenjevalnem obdobju. Pri vrednotenju sodelujejo poleg pedagoških delavcev tudi učenec in njegovi starši.

Oblike in metode	Izvajalec	Udeleženci	Rok
Pogovor z učenko	Razredničarka/svetovalna delavka/inkluzivna pedagoginja	Učenka, razredničarka ali svetovalna delavka ali inkluzivna pedagoginja	Najmanj dvakrat mesečno ob petkih po pouku, vsak drugi teden oz. po potrebi; prvo srečanje 1. 10. 2022
Pogovor s starši	Razredničarka in svetovalna delavka/inkluzivna pedagoginja	Starši, razredničarka, svetovalna delavka ali inkluzivna pedagoginja	Najmanj enkrat letno, februarja oz. po potrebi
Pogovor z učitelji	Inkluzivna pedagoginja	Razredničarka, učiteljica matematike, učiteljica športne vzgoje, svetovalna delavka ali inkluzivna pedagoginja	Najmanj dvakrat letno oz. po potrebi, novembra in aprila
Predstavitve INDEP	Inkluzivna pedagoginja	Učenka, starši, razredničarka, učiteljica matematike, učiteljica športne vzgoje, svetovalna delavka, inkluzivna pedagoginja	Enkrat letno, konec septembra
Zaključna evalvacija	Inkluzivna pedagoginja	Učenka, starši, razredničarka, učiteljica matematike, učiteljica športne vzgoje, svetovalna delavka, inkluzivna pedagoginja	Enkrat letno, začetek junija

Evalvacija programa je sistematična in celovita ocena programskega plana, ki je usmerjena v odločanje v prihodnosti z namenom zagotavljanja kontinuiranega razvoja ali napredka. Kakovostno planiran individualizirani program je pomemben indikator inkluzije in inkluzivne paradigme. To pomeni, da se povezuje z rednim izobraževalnim programom in je komplementaren z njim. Individualizirani program je razvojno in ciljno naravnan ter predstavlja pomemben dejavnik pri spremljanju in evalvaciji.

Sklep

Izhodišče za dovršeno izdelan INDEP je dobro poznavanje učenca, pri čemer izpostavljamo predvsem pomen temeljite splošne ocene učenca. Pri pripravi INDEP-a naj bi sodelovali učenec in starši, kar pa se v praksi redko dogaja. Priprava INDEP-a se zdi večini pedagoških delavcev zahtevna, a v resnici gre le za zapisan načrt dela, ki ga bodo uresničevali skozi leto. INDEP je edinstven načrt za celostni in optimalni ra-

zvoj otroka, pri čemer še posebej izpostavljamo pomen splošne kognitivne sposobnosti (višje oblike učenja in mišljenja) in področnih specifičnih kompetenc ter posameznikove potrebe, želje in interese.

Za oblikovanje individualiziranega programa je odgovoren tim znotraj šole, ki je sestavljen iz razrednika, učiteljev, strokovnih sodelavcev, staršev in učenca. Bezić in Deutsch (2011, str. 60) ugotavljata, da pripravo in sprotno vrednotenje INDEP-a najpogosteje vodita svetovalni delavec (62,2 %) in razrednik (28,6 %).

Bistven je poudarek pomena socialnega razvoja, ki v prvi vrsti pomeni inkluzijo nadarjenih učencev v šolski sistem, pomembno pa vpliva in vodi do dejanskih sprememb v družbi in konkretnih socialnih akcij ter poudarja pomen medkulturne vzgoje. Kljub temu da je delo z nadarjenimi na operativni ravni skrbno zastavljeno, Juriševič (2012) ugotavlja, da smernic

Nadarjeni učenci so gonilo naše prihodnosti, izjemen vir potencialov, ki se odražajo oziroma se bodo odražali kot največji dosežki človeštva na različnih znanstvenih področjih, zaradi česar je zagotavljanje njihovega optimalnega razvoja ključnega pomena.

Koncepta (1999) ne izvajamo tako, kot veleljajo programska izhodišča za delo z nadarjenimi učenci. Vrzeli na področju zagotavljanja spodbudnega kurikularnega in didaktičnega učnega okolja so še posebno izrazite pri načrtovanju in izvajanju INDEP-ov (npr. premajhna vključenost nadarjenih učencev v njihovo načrtovanje, slaba kontinuiranost, nedostopnost IN-

DEP-ov, vsi nadarjeni učenci nimajo INDEP-a) (Bezić in Deutsch 2011; Juriševič 2012) ter neizvajanju prilagoditev in obogatitvenih dejavnosti za nadarjene učence pri pouku in izven njega (Bezić in Deutsch 2011; Juriševič 2012). Družba bi morala prepoznati doprinos nadarjenih za širši družbeni sistem. Nadarjeni učenci so gonilo naše prihodnosti, izjemen vir potencialov, ki se odražajo oziroma se bodo odražali kot

največji dosežki človeštva na različnih znanstvenih področjih, zaradi česar je zagotavljanje njihovega optimalnega razvoja ključnega pomena. ■

Viri in literatura

Bezić, T., Deutsch, T. (2008). *Analiza uresničevanja koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi v OŠ – identificirani nadarjeni v devetem razredu osnovne šole: Poročilo o anketni raziskavi*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Juriševič, M. (2012). *Nadarjeni učenci v slovenski šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli. (1999). <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2021/01/koncept-dela-z-nadarjenimi-ucenci.pdf>.

Kukanja Gabrijelčič, M. (2015). *Nadarjeni in talentirani učenci. Med poslanstvom in odgovornostjo*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.

Kukanja Gabrijelčič, M. (2017). *Poučevanje nadarjenih učencev v osnovni šoli: izbrane teme iz družboslovja*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.

Kukanja Gabrijelčič, M. in Čotar Konrad, S. (2013). Učno uspešen, nadarjen ali talentiran? Terminološke vrzeli s področja nadarjenosti. *Pedagoška obzorja*, letnik 28, številka 3/4, str. 129–143.

Strokovna izhodišča posodobitve Koncepta odkrivanja nadarjenih otrok, učencev in dijakov ter vzgojno-izobraževalno delo z njimi. (2019). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.